

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2024, 20(2)

Türk Siyasetinde Etik Siyasetçi Örneği Olarak Adnan Kahveci

Adnan Kahveci as an Example of Ethical Politician in Turkish Politics

Burak ÇAKIRCA¹

Geliş Tarihi (Received): 04.02.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 11.07.2024

Yayın Tarihi (Published): 30.12.2024

Özet: Siyaset kavramı devletin yönetme aygıtı olarak iktidarı ele geçirme amacı çerçevesinde bir güç mücadelesi olarak anlaşılabilir. Bu çerçevede devletin toplumsallık unsuru çerçevesinde ortak iyi ve daha adil bir yönetimi hedefleyen bir kapsama da sahiptir. Bu çerçevede siyaset her ne kadar etkisi tartışılabilir bir konu olsa da etik unsurlardan ayrılmayacak şekilde mücadele alanıdır. Siyasette etik, siyasetçi ve devlet adamlarının, kamusal yetkilerini kullanarak kendi şahsi menfaatlerini gözetmemelerini esas alır. Doğru ve iyi davranışın siyaset sahnesindeki karşılıklarının ne olduğu bu tartışmanın odağını oluşturur. Adnan Kahveci, yaşadığı dönemde ve sonrasında müstesna bir siyasi kişilik olarak anılmış bir siyaset adamıdır. İzlediği siyaset, dürüst tavır, çalışkanlığı, şeffaflık vurgusu onu öne çıkaran özelliklerdir. Turgut Özal dönemi siyasetinin mimarlarından olarak tanımlanan Kahveci'nin siyaset anlayışının siyasi kişiliğinin bir sonucu olduğu ve bu anlayışın özünde halkın iyiliği hedefine odaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışma Adnan Kahveci'nin siyasi anlayışının temiz bir yaklaşımı ifade ettiği kabulünden hareketle, Türk siyasetinde etik bir siyasetçi örneği olarak görülüp görülemeyeceğini sorunsallaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Etik, Temiz Siyaset, Şeffaflık, Adnan Kahveci.

&

Abstract: Politics has a scope that seeks a common good and a more just administration within the framework of the social element of the state, even though it is viewed as a power struggle within the framework of acquiring power as the governing machinery of the state. In this framework, although politics is a controversial issue, it is a field of struggle that cannot be separated from ethical elements. Ethics in politics is based on the principle that politicians and statesmen should not pursue their personal interests by using their public powers. This discussion centres on what constitutes appropriate and moral action in the political sphere. Political figure Adnan Kahveci is regarded as a remarkable political personality both during and after his life. The qualities that set him apart are his politics, integrity, diligence, and emphasis on openness. It is seen that Kahveci's understanding of politics, defined as that of one of the architects of Turgut Özal-era politics, is a result of his political personality and that this understanding is essentially focused on the goal of the good of the people. In this context, this study questions whether Adnan Kahveci can be seen as an example of an ethical politician in Turkish politics based on the assumption that his political understanding expresses a clean approach.

Keywords: Politics, Ethics, Ethical Politics, Transparency, Adnan Kahveci.

Atf/Cite as: Çakırca, B. (2024). Türk Siyasetinde Etik Siyasetçi Örneği Olarak Adnan Kahveci. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), 357- 369.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yıldırım Bayezid Kampüsü, Bursa, burak.cakirca@btu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6035-7162>.

1. Giriş

Etik, kapsam olarak birey ve toplum yaşayışını düzenleyen veya düzenlenip nasıl olması gerektiğini de ifade ederek ideal olana göndermede bulunan değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Siyaset kavramını da bir toplumsal birliktelik olarak, bunun korunması ya da değiştirilmesi yönündeki bir faaliyet olarak aldığımızda, doğrudan etik ile bir ilişkiyi içerdiğini söyleyebiliriz. Siyaset bu minvalde “iyi” olunan şeyin korunup, “kötü” oldukları düşünülen şeylerin ise değiştirilmesi bağlamındaki pratik eylemler dizisidir. Siyaset bu yönüyle etik bir eylemdir. “İyi-kötü” ayrımını oluşturan fiillerin ilkelerini tespit eden normların bir bütünü olarak siyaset, iktidar ilişkilerinin, onu elde edenin nimetlerinden faydalanması noktasında çıkar kavramının ve iktidar gücüne ulaşma yarışına girenlerin sınırlarını belirleme noktasında etik kodların dışlanamadığı bir duruma denk düşmektedir.

Modern aklın ortaya çıkışı, siyaset mekanizmasının işleyişini salt güç ilişkileri merkezinde her türlü moral kavramdan münezzeh bir vaziyete dönüştürerek etik kavramına mesafeli yaklaşmışsa da, hukuk gibi bir manivela doğru davranışların, daha iyi ve adil bir yönetimin nasıl olması gerektiğine dair yaptırım gücü olarak siyasi ya da toplumsal yaşamın ahlaki unsurlardan ayırıştırılmayacağını göstermiştir. Nitekim gerek bireysel gerekse de siyasi partiler nezdinde, kamusal faaliyetlerin ve kaynakların özel yarar elde edilmesine yönelik kullanılması yasalara aykırılık tahtında değerlendirilmektedir. Devlet imkânlarının şahsi menfaatler için kullanılmasını ifade eden siyasi yozlaşma en temelde kanunların ihlal edilmesi manasına gelmektedir. Rüşvet suçunun işlenmemesi, toplumsal güveni zedeleyecek davranışlardan uzak durulması, temsil gücünün asli unsuru ve demokrasinin olmazsa olmazı olan yasama organının ortak iyiyi gözetmesi ve buna uygun yasaları tesis etmesi siyasette etik davranışın asli unsurlarını oluşturur. Diğer yandan asıl olanın güven unsuruna halel gelmemesi noktasında sergilenmemesi gereken davranışların yanında siyasette etik, siyasetçinin halka karşı dürüst ve onlarla sürekli iletişim halinde olması gerekliliğini de ifade etmektedir.

1980 darbesinden sonra, beklenmedik bir şekilde iktidara gelen Turgut Özal’ın, Türkiye’de pek çok reforma ve dönüşüme imza atan bir lider olduğunu ileri sürenler olduğu kadar (Sarıbay, 2001: 153), ekonomik anlayış ve uygulamalar merkezinde ortaya çıkan “Özal zenginleri” kavramından mühlhem şekilde, bu dönemin yoz bir popülizmle anılması gerektiğini ileri sürenler de bulunmaktadır (Boratav, 1993: 117). Bu bağlamda gelişme ya da gerileme olarak görülen bu dönem için genel itibarla Özal modeli olarak tanımlanan ve ekonomik gelişmenin siyasi ve toplumsal gelişmeyi de ifade ettiği bir düzlemde siyaset takip edildiği söylenebilir. Bu dönemde uygulamaya konulan pek çok düzenlemede imzasını gördüğümüz Adnan Kahveci, Özal modelinin en önemli isimlerinden birisidir.

Türk siyasi hayatında ölümünden büyük üzüntü duyulan ve geride bıraktıkları ile müstesna bir kişilik olarak tanımlanan isimlerden birisi de Adnan Kahveci olmuştur. Neredeyse tüm kesimlerle sahip olduğu iyi ilişkiler, halkla kurmuş olduğu iletişim, pek çok konuda fikir ileri sürmesi ve süreçler konusunda takipten vazgeçmemesi gibi özelliklerinin yanında, döneminde yaşanan bazı siyasi gelişmeler konusunda da farklılaşma yaşadığı, kendisi ile ilgili ittifak edilen unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ancak özellikle İsmail Özdağlar olayı onun siyasi anlayışını görmeye dair bir mihenk taşı oluşturmuştur.

Bu çerçevede siyasi yozlaşma tartışmaları merkezinde, Türk siyasetinde etik kodların erozyona uğradığı ve siyaset mekanizmasına olan güvenin hasar gördüğü noktada, Adnan Kahveci’nin siyaset anlayışının etik bir duruşa sahip olup olmadığı çalışmanın temel sorununu oluşturmaktadır. Kahveci’nin siyasi hayatı, yalnızca bakan değil aynı zamanda da gören bir siyasetçi olarak etik kodlara uygun mudur sorusuna, onun siyasi hayatını şekillendiren etmenler ve politika sahnesinde oynadığı roller ile cevap bulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda öncelikle siyasette etik kavramının muhtevasına değinilecek, ardından Kahveci’nin siyasi kişiliğini oluşturan etmenlere yer verilecektir. Daha sonra siyasi hayatından örneklerle Kahveci’nin Türk siyasetinde etik kodlara sahip bir siyasetçi olup olmadığı incelenecektir. Çalışmanın yöntemini ise, kendisi hakkında yazılan neredeyse hiçbir çalışmanın olmadığı noktada, birebir gerçekleştirilen mülakatlar, gazete arşivlerinin taranması ve dönemin politikaları hakkındaki

araştırma eserlerinin incelenmesi oluşturacaktır. Bu çalışma, Türk siyasetinde ismi her duyulduğunda ilgi çeken ve değer gören biri olarak Kahveci hakkında bir literatür oluşabilmesine ön ayak olmayı amaçlamaktadır.

2. Siyasette Etik Kavramı

Siyaset kavramının özüne baktığımızda, hükümet etme, devlete dair işlerin yürütülmesi ya da yönetilmesi, bunların gerçekleşmesi aşamalarında ortaya çıkan tartışma, çatışma ya da uzlaşmalar ile toplumsallık merkezinde vücuda gelen kaynakların üretimi, dağıtımı ve kullanımı gibi unsurların kastedildiği ve söz konusu alanların bilim uğraşlarının kendi muvazeneleri çerçevesinde fikir ya da açıklama ifade ettikleri geniş bir sahayı görürüz (Heywood, 2002: 29). Bu geniş sahayı spesifik bir düzlemde okuduğumuzda ise, iktidar ilişkileri ve devletin yönetiminde söz sahibi olanları ve devlet yönetimini bulmuş oluruz. Dolayısıyla siyaset, dünyanın her yerinde farklılıklar merkezinde zuhur eden ama aynı zamanda mutlak bir gerçeklik olarak kendisini gösteren bir varlıktır (Duverger, 1995: 18). Bu gerçek temelde siyaset kurumunun netameli haline karşın insan tekinin kendisini tarih ve toplum içinde var kılma mücadelesinin en belirgin yöntemi olmasından kaynaklanmaktadır (Çetin, 2007: 4). İnsanın çatışan düşünceler, değişik istekler ve çıkarlarının örtüşmemesi birbirlerine karşı bir üstünlük mücadelesi merkezinde siyasetin, toplumun ortak iyiliği ve bir vasatın tesisi işlevini yerine getirdiği de ileri sürülmektedir (Heywood, 2002: 19). Salt bir gerçeklik, bir güç mücadelesi olarak maddi ve diğer toplumsal unsurların paylaşımı çabası tahtında siyasetin etik gibi moral kavramlardan etkilenmediği ya da bunların belirleyiciliğinin düşük bir seyri ifade ettiği söylenebilir (Daver, 1986: 18-21; Machiavelli, 2004), siyasetin sahip olduğu hangi şekle bürünürse insanları daha mutlu, iyi ve adil dünyanın beklediği sorunsal moral kavramlardan tamamen kopmanın zorluğuna işaret etmektedir (Güleç, 2004: 33).

Siyasette etik kavramını tanımlama çabasına girdiğimizde ise, siyasette davranışları belirleyecek bir kılavuzluk, bir eylem bildirgesi olarak nasıl davranılması gerektiğini ifade eden yol haritası olduğunu söyleyebiliriz. Zira gerek siyasetin ifade edilen özüne baktığımızda gerekse de sosyolojik bir zeminde cereyan ediyor oluşu hakikatini dikkate aldığımızda, erdem ve süreklilik anlamındaki başarısı ile meşruiyetini sağlayacak unsurun kişilerin ahlaklı davranışları noktasında düğümlendiğini ifade edebiliriz (Barry, 2004: 125). Siyaset kurumu siyaset yapan bireylerin bir hasılası olarak algılandığında, ahlaklı davranış kalıplarının normallliği kişilerin etik kavramına yaklaşımının bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Doğru eylemde bulunmanın bilgisi ve mütemmim cüzü olarak etik, Platon'da kişisel düzeyde bireysel siyaset olarak tanımlanırken, siyaset ise bunun topluma teşmil edilmesi, toplumsal ahlak olarak tanımlanmaktadır. O halde davranış kalıplarının meşruiyet ve doğruluğunun bir manzumesi olarak etik bireysel bir kapsamda cereyan eden bir hareket merkezi olarak, güç ve iktidar ilişkilerinin girift yapısında siyasete ne derecede etkide bulunmaktadır ya da siyasetin ideolojik söylemde ürettikleri ahlakı ne derecede belirlemektedir veyahut doğru eylemde bulunmanın bilgisine ne kadar uygundur soruları siyaset ile etik arasındaki ilişkinin sorunları olarak ifade edilebilir (Aslan, 1999: 81). Burada, etik konusunun siyasetin büyük oranda ahlak unsurları ile donatılmış ya da onun tesisi unsurunu ifade eden dinler gibi evrensel normlara sahip olup olmayacağı problematiği ortaya çıkmaktadır. Gerçek olan ile ideal olan arasındaki bir ayrımı ifade eden siyaset ve etik ilişkisinin, siyaset gibi var olanı açıklama ya da anlamlandırmaya dair bir çabada normatif bir çatının baskınlığı şeklinde bir sonuca evrilip evrilmeyeceği tarihsel olarak tartışılabilir (Barry, 2004: 125), mutlak ve keskin çizgilerle ayrımlar ifade etmeden, ahlakın bireyselliği bağlamında kamu hizmeti olarak siyasette tamamlayıcı bir unsura dönüştüğü ileri sürülebilir. Etik, siyasette kişisel düzeyde doğru davranışların bilgisi ile erdemli hareket etme düzeyiyle politik mecraya etkide bulunabilecek bir unsurdan başkası değildir (Bailey, 1964: 329-343).

Aydınlanma düşüncesinin akli rasyonalitenin merkezine koyan yaklaşımı, teknik bir ilerleme kurgusuyla geleneksel unsurları güncelleştirerek, toplumsal ve siyasal örgütlenme formülasyonunda ahlak, din, kültür gibi moral sahalari yok saymış (Touraine, 2000: 24-25) ve bireyin modernlik misyonu

ön plana çıkarılarak araçsal akıl vasıtasıyla anlam dünyasında bir karmaşa ya da boşluğu beraberinde getirmiş, modernleşme amacına ulaşma merkezinde, birey gelişmeye mündemiç davranışlarında hoyratça ve salt çıkar mantığıyla düşünmeye başlamıştır (Taylor, 1995: 12-17). Refah ve özgürlük vaadinin müellifi modernlik, herhangi bir erdemi vazetme durumu bir yana, araçsal aklın mutlak ışığına duyulan inançla ahlaki bir kaygıda cereyan edemeyecek olan savaş suçları, soykırımlar, sömürüler gibi kabarık bir sicile kavuşmuştur (Sarıbay, 1998: 55-60). Bu durum aslında araçsal akıl marifetiyle normatif değerlerin siyasal-toplumsal oluşum ve gelişiminde etkisinin paralize edildiği noktada modern zihin, siyasetin yürütülmesi bağlamında devlet faaliyetlerini düzenlemek üzere hukuk nizamını tesis etmiştir (Schaar, 1989: 14). Fakat bu durum bir paradoks olarak modernliğin etik gibi unsurlardan kopamadığının bir göstergesi bağlamında ikame olarak irca edilen hukukun oluşumunda ahlaki ilkelerin etkisinin yadsınamayacak olduğuna işaret eder (Hart, 2000: 14). Modern manada siyasetin etik ilişkisi mesafeli bir vaziyeti ifade etse de, siyasetin tesis ve devamlılığında ortaya çıkan boşluğun özellikle hukukun müeyyideleri kapsamında doğru davranış haritasını ifade eden bir karşılığa haiz olduğunu söylememiz mümkündür.

Siyasi etik, siyasi arenada doğru davranış ilkelerine dayanan bir siyasal iktidarın tesisini hedefler. Bahsedilen modern araçsal aklın bireysellik vurgusu siyasal alanda etik değerleri erozyona uğratmış ve devlet ile birey arasındaki ilişkide, siyasi yozlaşma, rüşvet, siyasal gücün özel menfaatler için kullanılması bağlamında güven kaybı meydana getirmiştir (Bayram: 2009). Belirli bir hedef çerçevesinde iktidarı kazanma amacı ile bir araya gelen ve halkla iktidar arasında köprü işlevi üstlenen siyasal partiler, toplumdaki farklı çıkar ve taleplerin birleştirilmesi ya da yönlendirilmesini ifade etseler de (Kapani, 2018: 179-180), siyasetçiler vasıtasıyla kamusal faaliyetlerin ve kaynakların özel yarar elde edilmesi ve yasalara aykırılık bağlamına denk düşen siyasal yozlaşma kavramının da merkezini teşkil etmektedirler. Çok genel bir söylemle siyasal yozlaşma kişisel çıkarların sağlanabilmesi için siyasetçilerin kamu gücünü kullanmalarını ifade eder. Siyasiler özel çıkarlarını egemen kılma amacı çerçevesinde toplumsal gelişme ya da ortak iyi ile vasata ulaşılmasını amaç edinmeyip, buna hanel getirecek biçimde kendi yandaşlarının çıkarlarını merkeze alarak, siyasetin yozlaşmasına yol açmaktadırlar (Taşar, 2006: 350-351). Siyasetin teknik bir biçimde okunmasının ve iktidarı kazanmanın en üstün değer halini aldığı bu vaziyet, etik değerlerin tamamen siyasetin dışında bırakılması çabasının bir karşılığı olarak okunabildiği gibi, siyasetin etik gibi moral kavramlar ya da kurumlar yerine ihdas ettiği hukuk müessesesinin de geçersizleştiği bir karmaşaya denk düşmektedir.

O halde siyasette etiğin en temel unsurunun ne olduğu sorusuna verilebilecek en net yanıt, siyasi kişilik olarak kanun koyucuların kanunları ihlal etmemesi gerekliliğidir. Siyasetçi rüşvet suçu gibi kişisel çıkarın öne çıkarıldığı suçları işlememeli, makamlarını kullanmamalıdır. Kamunun makamının, toplumsal güvenin asli unsuru olduğu gerçeği, siyasetçinin kişisel çıkarına ters düşse de her zaman kamu menfaatine öncelik verilmesi gerektiğine işaret eder. Siyasette etik, yasama organının demokratik mekanizmaları sorunsuz bir şekilde ilerletebilmesiyle de ilgilidir. Temsil gücünün yalnızca kendisini seçenlerin bir gereği olmayıp, toplumsal iyilik merkezinde herkesin hakkının gözetilmesi zorunluluğu adil ve hesap verebilir bir zeminde ilerlemelidir (Rawls, 1971: 130-136). Bu durumda siyasette etik, toplum için dürüst, adaletli ve demokratik devletin yasallığını geliştiren ve koruyan davranış skalası olarak ifade edilebilir (Bishop ve Conors, 2003). Siyasette etik kavramının en önemli sac ayaklarından birini belirli etik standartların oluşması gerektiği oluşturmaktadır. Bu gereklilik siyasetçinin temel mobilizasyonunu sağlayan etik ilkelerin bir başlangıç hüviyetinde olduğu ve halkın kendisinden her zaman daha fazlasını istediği temeli üzerinde geliştirilebilir (Yüksel, 2014: 621). Siyaset adamı, toplumların karmaşık problemleri çözmek üzere profesyonelce her türlü desteği kullanmalı, kendisini yönetme sorumluluğunu veren halka karşı samimi ve iletişimi sürekli tutacak şekilde sahip olduğu değerlere sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermelidir. Etik standardın oluşmasında en önemli unsurlardan biri, siyasetçinin kendisine muhalif olanlara karşı da hakkaniyet ve adalet düsturları merkezinde yaklaşması ve demokrasi ortak paydasının gelişmesine dair mutlak bir inancı barındırmasıdır (Bilge, 2012: 106).

Burada demokrasinin gelişiminin etik ile mümkün hale geleceği gibi iddialı bir düşüncenin geçerli sayılmayacağına altını çizmek gerekmektedir. Ancak demokrasinin temel parametrelerinden olan eşitlik ve şeffaflık prensiplerinin, siyasal partilerin ve siyasetçilerin mal varlıklarının açıkça belirtilmesinin en önemli unsurlardan biri olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan yine bu durumun bir uzantısı olarak siyasi partilerin seçim yarışına girecek siyasetçileri liste usulü belirlemesi bir takım etik problemlerin varlığına sebep olmaktadır. Liste usulünde seçilecek temsilcilerde halk doğrudan adayın kendisine dair bir güven unsurunu bulma şansı yakalayamamakta ve listeler çoğunlukla parti içindeki hizipler ya da çıkar çatışmalarının bir sonucu olarak etik kaygıların geri planda bırakıldığı bir sonuç olarak görülmektedir. Siyasette etiğin en önemli unsurlarından birisinin, demokratik mekanizmaların geliştirilmesi ve siyasetçinin halkın kendisinden her zaman daha iyiyi istediği merkezinde onlarla sürekli iletişimi merkeze alması gerektiği düşüncesi, siyasal partilerde demokratik süreçlerin gelişiminin önemini görmemize yol açmaktadır (Yılmaz, 2022: 25).

3. Adnan Kahveci'nin Siyasi Kişiliğini Oluşturan Etmenler

Adnan Kahveci'nin Trabzon'un Sürmene ilçesinde bulunan Yılmazlar köyünde dünyaya geldiği bilirse de doğum tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Doğduğu coğrafyanın çetin yapısı, sivil ya da siyasi hayatı boyunca tüm zorluklara karşı dirayetli bir duruş sergilemesinde etkili bir unsur olarak görülmektedir (Sekman, 2005: 126). Azmi ve çalışkanlığı ile ün yapacak Kahveci'nin eğitim hayatı birçok birincilikle doludur. Milliyet Gazetesi'nin açtığı bilgi yarışmasında ilk birinciliğini alırken, Kabataş Erkek Lisesi mezunları arasında ve girdiği üniversite sınavında en yüksek puanı alma başarısı göstermiştir (Bir Zamanın Birincileri Adnan Kahveci, 2017). Bu çalışkanlığının siyasetteki yansıması Türk siyasi tarihinde müstesna bir portre çizmesinde de oldukça belirleyici olmuştur. Siyaset sahnesinde yer aldığı zamanlarda yalnızca "bakan" değil aynı zamanda "gören" de bir karakter sergilemiş, önüne gelen her soruna ilgi duyup, onlara dair proje ve çözüm önerileri ile cevap vermeye çalışmıştır. Erdal İpekeşen ile Haftasonu Gazetesi'nde gerçekleştirdiği röportajda, başbakanlık danışmanyken çalıştığından daha fazlasını milletvekiliyken, onun daha fazlasını bakan olduğunda çalıştığını söylemiş ve mesai saatlerinin kendisine yetmediğini ifade etmiştir (İpekeşen, 1986). Meclis dışında en çok görünen yüzlerden biri olmuş, neredeyse her hafta sonu seçim bölgesini ziyaret etmiş, alçakgönüllülüğü elden bırakmayarak geldiği makamların kimler tarafından sağlandığını unutmayan bir vizyon ile davranmıştır.²

Onun çalışkanlığının bir sonucu olarak kendisine atfedilen en önemli yakıştırmalardan birisi de mucitliktir. Mucitliği zaman zaman uçarılıkla ve gerçekleşmesi mümkün olmayan çalışmalarla da kendisini göstermişse de (Vahit Erdem, kişisel görüşme, 28 Aralık 2008) yine çalışkanlığının bir göstergesi olarak bu durumu okumak yanlış olmayacaktır. Öyle ki, kabinde olmadığı zamanlarda da temposundan bir şey kaybetmeyen Kahveci, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'ndan ölümüne dek danışmanlığını yapan Bilgin Güner'in aktardığına göre, Bosna Savaşı'nın henüz başladığı sıralarda dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'den bölgeye dair bilgilerini paylaşmak üzere 7 kere randevu istemiştir (Bilgin Güner, kişisel görüşme, 30 Aralık 2008). Yine Kahveci'nin Avni Akyol'un aktardığına göre Özal'ın görevlendirmesiyle Kürt sorununa dair bir rapor hazırladığı ve bunun için de 3-4 ay arası bölgede kaldığı ve hazırlanan raporun daha sonra Demirel tarafından Meclis'e getirildiği bilinmektedir (Avni Özgürel, kişisel görüşme, 15 Kasım 2008).

Kahveci'nin siyasi hayatını anlamaya dair en önemli unsurlardan birisi de makamlara bakışıdır. Alçakgönüllülüğünün bir yansıması olarak da görülebilecek davranışları oldukça fazladır. Bakan olduğu dönemde günü geldiğinde oturmayacağını söyleyerek bakanlık koltuğuna oturmaması (Recan, 1995: 75), koruma araçlarının kendisinin önemli ve korunması gereken bir pozisyonunun olmadığı gerekçesi ile

² Bu çalışmanın araştırma safhasında, Kahveci'nin hayatta kalan oğlu Cihan Kahveci ile elindeki bir belgenin çoğaltılması için bir fotokopi dükkanına girdiğimizde, belgenin Kahveci ile ilgili olduğunu gören firma sahibi bir anısını anlatmaya başlamıştır. Düzce orman işletmelerindeki memuriyeti sırasında Kahveci'nin görev yerine uğradığını ve kullanılmayan gübre ve fidanların sebebini sorduğunu ve bunların kullanılması için bir çözüm ürettiğini ve aradan 10-15 günlük bir sürenin geçmesinin ardından kendisini arayıp durumun akıbetini sorduğunu belirten firma yetkilisi, Kahveci'nin çok çalışkan ve işinin takibini yapan bir siyasetçi olarak siyaset arenasında ciddi bir farklılık yarattığını ifade edip, övgüler düzmüştür.

takip etmesini istememesi, öğle yemeklerini bağlı bulunduğu kurum hangisiyse orada personelle birlikte çıkan tabldot yemeklerini yemesi, yapacağı gezilerde gösteriş olarak algılanmasın diye makam aracı Mercedes yerine kendi aracı olan Toyota markalı arabasını tercih etmesi bazı örnekler olarak söylenebilir (Recan, 1995: 65). Birsnel, Kahveci'nin ayakkabılarını hep Sümerbank'tan giyindiğini, kırık olan gözlüğünü bantlayarak kullandığını, takım elbiselerinin sayısının da fazla olmadığını aktarmaktadır (Murat Birsnel, kişisel görüşme, 10 Ekim 2008). Genel itibarla siyaset sahnesinin ve o dönemin iktidar kanadının yapısını göz önüne aldığımızda oldukça farklı bir tavır olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zaman zaman cimrilik ya da tutumluluk olarak da okunan bu tavır (Hürriyet, 1990), Özbey tarafındansa onun siyaset anlayışının bir uzantısı olarak Tansu Çiller'in 500 milyarlık mal varlığına karşın Kahveci'nin neden 25 milyonluk bir mal varlığına sahip olduğunu da açıklamaktadır (Özbey, 2009).

Gereksiz övgü belirten sözlere hiç itibar etmeyen Kahveci, Özal'ın sağ kolu olarak anılmaktan duyduğu memnuniyetsizliği de ifade etmiştir (Milliyet, 1989). Recan ve Güner'in aktardığına göre Kahveci'nin talebi üzerine kendisine hiçbir zaman Sayın Bakanım dememişler ve Adnan Bey diye hitap etmişlerdir (Bilgin Güner, kişisel görüşme, 30 Aralık 2008). Bu tutum konusunda yine danışmanlığını yapan Murat Birsnel'in de aktardıkları ilginçtir. Kahveci'nin kendisinden belirli bir görev istediği durumlarda yalnızca bir teşekkür ile mukabele ettiğini, bir gün bunun sebebini sorduğundaysa Kahveci'nin tepkisiz kalmanın en iyi yol olacağını, beğenme davranışının açıkça gösterilmesi halinde hep iyi rapor ya da çalışmaların yapılacağını beklentisinin oluşmasının motivasyonu bozacağını düşündüğünü belirttiğini söylemiştir (Murat Birsnel, kişisel görüşme, 10 Ekim 2008).

Ülkenin en önemli eksiklerinden birinin özeleştirici kültüründen yoksun olmasında gören Kahveci, ülkede bir eleştiri kültürünün gerekliliğine inanmaktadır. Karadeniz fıkralarının bu noktada kendini alaya alır taraflarının siyaset başta olmak üzere her anlamda bir örnek teşkil ettiğine inanır (İpekeşen, 1986, Çölaşan, 1984). Bu çerçevede sanat dünyasının önemini fark etmiş, Recan'ın belirttiği üzere, o devirlerde yayımlanan PlastipShow, Turgutlu Sultanlığı gibi siyasi hiciv dizilerine destek vermiştir (Recan, 1995: 56). Bunun uzantısı olarak görülebilecek ve Kahveci'nin siyasi hayatında en önemli sayılabilecek ve onunla özdeşleştirilen unsurlar, şeffaflık ve dürüstlük ilkeleri olmuştur. Siyasetin şeffaf ve dürüstlük temelinde yapılması gerektiğine dair inancı o kadar güçlüdür ki, Ahmet Özal'ın rüşvet aldığı iddia etme cesaretinin yanında (Tercüman, 1990), Özdağlar'ın rüşvet suçunu ispatlamış (Cumhuriyet, 1985), bakanlığı sırasında kendi sorumluluğunda bulunan KİT'lere gerekmediği için personel almamış, vergi kaçakçılığının önüne geçecek her türlü uygulamayı devreye sokmuş, gümrüklerdeki yolsuzluk ve rüşvet uygulamalarını sonlandırmaya çalışmıştır (Tercüman, 1990).

4. Türk Siyasetinde Etik Siyasetçi Örneği Olarak Adnan Kahveci

Siyasette etik en temelde toplumsal kaygılar merkezinde daha iyinin ve gelişmenin aranması ve en yaşanılabilir yönetim anlayışının hakim olmasını ifade etmektedir. Bu temel üzerinden hareket ettiğimizde Adnan Kahveci'nin sürekli proje ve öneriler ileri sürmesi bizzat toplumsal katkının fazlaştırılması ve toplumun niteliğinin ve bir arada mutlu yaşama isteğinin ürünü olarak değerlendirilmektedir. Devlet eliyle bir burjuva sınıfı yaratma fikrine bu sebeple doğrudan karşıdır. Zümre ve kayırmanın sosyal eşitliği bozacağı düşüncesi, çoğunluğun faydasının görmezden gelinmesine yol açacağından bu aynı zamanda toplumun gelişmemesine de sebep olacaktır düşüncesi egemendir. Zira Kahveci için toplumun kalkınması dışındaki davranışlar etik dışı siyasetin yansımasından başka bir şey değildir (Recan, 1995: 88).

Bu çerçevede eğitimi oldukça müstesna bir yere yerleştirir. Maliye Bakanlığı sırasında Türkiye tarihinde bir ilk yaşanır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesi onun çabaları ile ilk defa Savunma Bakanlığı'nın bütçesinden fazla olmuştur. Kışladaki askerinin eğitimlerine devam etmesi için programlar düzenlenmesi, radyo ve televizyonda başta vergi konuları olmak üzere eğitimlere öncülük etmesi onun eğitime verdiği önemi gösteren örnekler olarak nitelenebilir (Recan, 1995: 16). Devletin eğitimdeki en büyük önceliğinin ülkenin her yerindeki vatandaşların aynı imkânlarla sahip olmamasından hareketle fırsat eşitliği

yaratması gerektiğini söyleyen Kahveci, burada da etik bir tavır ile meseleye yaklaşmıştır.

Kahveci'nin etik siyaset anlayışının en şeffaflaştığı hali, esas itibarla onun toplumsal ilerleme ve toplum nezdindeki kabul çerçevesinde görmek mümkündür. Ekonomik olarak toplum esaslı bir model ile sosyal eşitlik vurgusu özellikle de Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) konusundaki etik dışı davranışlara yönelik eleştirilerinde kendisini gösterir. Türkiye'nin yeterli kapasitesi varken, KİT'lere aktarılan kaynakların verimsiz ve eşitsiz bir şekilde kullanılmasına itiraz ederek, kaynağın kurumun yöneticilerinin insafına kalmış bir şekilde kullanılmasındansa, doğrudan halka eşitlik çerçevesinde kullanılmasının zorunlu olduğunu düşünür (Recan, 1995: 89-90). Toplumsal olarak bir değişim ve gelişmenin mümkün olabilmesi ona göre ekonomik olarak yol alabilmesine mündemiçtir. Zira girişimci özgür olarak piyasada yer almaz ve sürekli devletin müdahalesi ile karşılaşır, fiyat mekanizmasının zarar görmesi kaçınılmazdır. Devlet nasılsa KİT'ler vasıtasıyla kullanacağından fazlası bile olsa üretilen malları alıyor olduğundan, üretici farklı piyasalarda malını satmaya ihtiyaç duymaz, ona uygun olarak üretim gerçekleştirmez ve bu da devletin popülist politikaları ile birleşince toplumun hem ucuz hem de kaliteli ürün almasına engel olur (Tercüman, 1990). Burada Kahveci için en temel öncelik sermayenin demokratikleşmesi yani tabana yayılmasıdır. Sermaye toplumsal bir nitelik aldığı anda toplumsal gelişme ekonomik yeterliliklerin fazlaşmasına paralel olarak sağlanabilecektir. SHP Genel Sekreteri Deniz Baykal, Kahveci'nin o dönemki söz konusu çıkışları hakkında, blok olarak özelleştirme faaliyetlerine karşı olduklarını ancak halkın piyasada sermaye ortağı olmasına destek verdiklerini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 1990).

KİT'ler meselesine ekonomik verilerle de yaklaşan Kahveci, aktarılan kaynakların toplumsal iyiliği gözetmediğini iddia eder. KİT'lere aktarılan kaynağın yaklaşık 200 milyar doları bulunduğu, bu halde Türkiye'de yaşayan 10 milyon ailenin KİT'lere 20 bin dolarlık bir kaynak aktarımının bulunduğu ve buna rağmen halka doğrudan bir katkı sağlamadığını zira KİT'lerin sürekli zarar açıkladığını söylerken, 200 milyar doların tabana yayılmış bir sermaye olarak işlev görmesiyle 1 milyon dolardan bile olsa 200 bin tane fabrikanın açılacağına iddia eder. Türkiye'nin gelişmesinin ve ekonomik olarak da o dönemin Japonya'sı ya da Almanya'sı gibi olabilesinin yolunu bu şekilde açıklar (Recan, 1995: 89).

Bu ekonomik basit mantığın aslında daha anlamlı kılınması onun siyasal etik yaklaşımı ile daha belirginleşir. KİT'lerin kuruluş amaçlarının her ne kadar topluma devlet merkezli şekilde katkı sağlamayı ifade etse de, iktidara gelen partilerin siyasal amaçlarına, oy hesaplarına kurban edilmesi, KİT'lerin sürekli ihtiyacı olmadığı halde istihdam sağlamasına ve hesap verme zorunluluğuna tabi tutulmaları sebebiyle verimlilik kaygısı olmadan sürekli zarar açıklamalarına sebep olmuştur. Yavuz Donat'ın aktardığı bilgilere göre 1989 yılı itibarıyla 1 milyon istihdam fazlası olduğu ve atıl kapasite ile çalıştığı bilinmektedir (Tercüman, 1989). KİT'lerin yöneticilerinin disipline edilmesi ya da iyi yöneticiler ile yönetilmesi ile kar edebileceklerini iddia eden Kahveci yanılmamış, KİT'lerin 1988 yılı karı 1 trilyonu aşmıştır (Hürriyet, 1989). Kahveci KİT'lerin aynı zamanda özel sektöre kötü örnek oluşturduğunu da iler sürerken, etik kaygılardan münezzeh değildir. KİT'lerin ödemedikleri vergi ve SSK primleri ile Bakanlık sırasında yaptığı açıklamada borçlarının 2 trilyona yakın olduğunu belirtmiştir. Toplumsal geri dönüşüm için aktarılan kaynaklara rağmen, borçlarını bile ödemeyecek kadar kazanç elde edememesi Kahveci için KİT'lerin verimsizliğinin en açık göstergelerinden birini oluşturur (Sabah, 1990).

Siyasette etik yaklaşımın Adnan Kahveci için en net göstergelerinden birisi de vergi tahsilatı ve vergi adaletidir. Her kazancın vergilendirilmesi gerektiğini düşünen Kahveci, bunun ancak belge düzeninin standartlaşması ile mümkün olacağını iddia eder. Yazar kasa uygulaması bu çerçevede önemli bir yerde durur. Adaletli bir vergi sisteminin tesisinin ancak belge düzenine geçilmesi ile mümkün olması noktasında halkın aldığı her ürünün fişini alması her türlü vergi kaçırmanın önüne geçilmesinin temel koşulunu oluşturur (Tercüman, 1990). Burada vergi iadesi uygulaması ile halkın vergi denetiminin doğrudan temsilcisi olarak atanması sağlanmıştır. Vergi iadesi kanunu yapılan harcamalara dair belgelerin ibraz edilmesi ile bir kısım verginin iade edilmesini ifade eder. Bu uygulama ile halk vergi iadesi alabilmek için bir müfettiş gibi çalışır ve bu da yazar kasa uygulamaları ile vergide belge düzeninin tesisini mümkün hale getirir (Hürriyet, 1990). Halk kendi vergi denetimini kendi yapar hale

gelecek ve vergi adaleti de Kahveci'ye göre ancak bu şekilde sağlanmış olacaktır. Bu noktada toplumsal bilincin oluşturulması için birçok program başlatan Kahveci, Maliye Bakanlığı ve TRT işbirliği ile radyo ve televizyonda mükellef köşesi adlı yayınların yapılmasını sağlamış, mükelleflerin istedikleri zaman bilgi almalarına imkan tanıyan "079 Alo Maliye" servisini kurmuş, valiliklere yazı göndererek halkın vergi konusunda bilinçlendirilmesi için hususi toplantıların düzenlenmesini istemiştir (Tercüman, 1990).

Siyasetin toplum için ve onun ortak vasatını tesis etmek üzere yapılan bir faaliyet alanı olduğunu göz önüne aldığımızda siyasi etik kavramının toplumsal faydanın sağlanmasını vazedan davranışlar haritası olduğunu görmekteyiz. Kahveci'nin toplumsal gelişmişlik ve ortak iyilik bağlamında öne sürdüğü Toplu Konut İdaresi fikri de bu bağlama denk düşmektedir. Toplu konut sistemiyle birlikte büyük şehirlerde konut sıkıntısının çözümünün amaçlandığı, büyük konut organizasyonları ile konutların yapıldığı yerlere okul, sağlık alanı, alışveriş imkanlarının da sunulduğu bir yaşam sahası hedeflenerek, dar gelirli insanların da devletin bu imkanları ile konut sahibi olabileceği düşüncesinin yanında Kahveci (Tercüman, 1988), toplu konut yapımı vasıtasıyla devletin 700 bin kişiyi istihdam edeceğini de söyler (Hürriyet, 1988).

Siyasal etik kavramının en önemli dayanaklarından biri, yasama organı olarak Meclis'in ve bunun uzantısı olarak okuduğumuzda demokrasinin koruyucu veya düzenleyici bir vasfının olduğudur. Bu çerçevede Adnan Kahveci, Türkiye'de Meclis'in yetkilerinin törpülenmiş ve oldukça etkisiz olduğunu iddia eder. Bunun sebebini ise, TBMM'ye güvenilmemesinde görürken, buna yol açan unsurun da halka bakış ve seçkincilikte saklı olduğunu söyler. Askeri darbelerin halkı cahil ve bilinçsiz insanlar olarak görmesiyle onların seçtikleri temsilcilerin de bu bağlamda güvenilmez olarak algılanması, Meclis'in gücünün sınırlandırılmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede ona göre demokrasinin olmazsa olmaz ilkesi eşitlik, halkın mecliste söz sahibi olmaması nedeniyle uygulanamamış ve parlamento seçkinlerin oluşturduğu bir yapıyı ifade etmiştir. Burada demokrasinin katılım boyutunun öne çıkarıldığını gördüğümüz gibi, siyasi partilerin içinde de süregelen antidemokratik tavırların bir "liderokrasi" yarattığını, Özal da dahil olmak üzere, Erbakan, Demirel, İnönü, Ecevit, Türkeş'in partilerinin tek adamları haline dönüştüğünü ve onların yaptıklarının partinin felsefesi olarak anlaşılmasının demokratik mekanizmaların gelişimini engellediğini ileri sürmektedir. Bu halde partide bulunmak ya da yer edinebilmenin yolu, doğru ve geliştirici davranış ya da politikalarından çok liderle arayış iyi tutup, onu kızdıracak hareketlerden uzak olmaya endekslenmiştir (Recan, 1995: 96-97).

Kahveci'nin bu duruma itirazı seçim listeleri noktasında daha belirgin ve çözüm odaklı bir şekilde kendisini gösterir. Milletvekili adaylarının parti merkezleri tarafından belirlenip, "tabldot yemek" gibi konmasının yanlış olduğunu ileri sürerken, böyle bir sistemin halkın tercihlerini yansıtmada konusunda başarılı bir karşılığı bulunmadığını iddia eder. Çözümü ise, milletvekili yarışında kontenjanın iki ya da üç katı aday gösterilmesi halkın bunların arasından kendi tercihini yapması yönündedir. Bu adayların belirlenmesi sürecini ise, genel merkez tarafından yapılacak bir önseçim ya da merkez yoklamasıyla olabileceğini belirtir. Sistemin sorunsuz işleminin yolu ise, "mucitliğinin" yine bir yansıması olarak seçim makinesidir. Seçmen bu makine vasıtasıyla önce hangi partiye oy verdiğini belirleyecek ardından da milletvekilleri arasında bir sıralama yapıp işlemini tamamlayacaktır. Böylece parti yönetimi ile arası iyi olmasa da bir milletvekili adayı halkın tercihi sonucu mecliste yer alabilecektir. Bu da milletin temsilcisi olabilmenin yolunun, millette olduğunun ispatıdır onun için. Gönlünü ve takdirini kazanması gereken merci genel başkan ya da parti merkezi değil doğrudan halk olacağı için, halkın içinde olarak, onların isteklerinin neler olduğu ve çözüm üretebilmenin gücü asıl olacak, vekillik fildişi kulelerden bakıp Ankara'da ifa edilen bir memurluk mesleği halinden çıkarılabilecektir (Recan, 1995: 98-100).

Burada pratik bir uygulama ile de Kahveci'nin Türk siyasi hayatında müstesna bir yer bıraktığını söylemek mümkündür. Tercihli oy sistemi basit bir şekilde seçmenin birebir tek bir kişiyi seçebildiği sistemdir. Bu aslında partiler tarafından belirlenen sıralamanın ve liste usulünün değiştirilmesi manasına gelir. Zira bu sistemle seçmen önce oy vermek istediği partiyi belirlerken, ardından mecliste kendisini en çok temsil edilmesini istediği adayı seçebilmektedir (Tuncer, 2003: 127, Resmi Gazete, 1991). Mesut

Yılmaz'ın genel başkanlığında ANAP'ın iki milletvekili çıkarmasının zor görüldüğü İstanbul'un Kartal bölgesinde ikinci sıradan aday gösterilen Kahveci, tercihli oy sistemi ile 40 bin gibi rekor bir oyla milletvekili seçilmiştir (Recan, 1995: 5).

Sahip olduğu kişilik özellikleri, bunların yansıması olarak okunabilecek siyaset anlayışı Adnan Kahveci'nin Türk siyasetinde temiz bir siyasetçi şeklinde anılmasını sağlamıştır. Siyaset anlayışının dürüstlük, şeffaflık ve hakkaniyet bağlamına oturması, onun etik bir siyaset izlediği ve temiz bir siyasetçi olduğunu açıklarken kullanılan unsurlardır. Bu noktada Kahveci'nin söz konusu yaklaşımını görmemize ve onun ününün bu kavramlar üzerinden bir etik düzeye oturmasını sağlayan en öne çıkan olayların başında Özdağlar hadisesi gelmektedir. Türkiye tarihinde bir bakanın rüşvet aldığı ilk kez belgeleyen kişi Adnan Kahveci'dir. Devlet Bakanı İsmail Özdağlar, UM Denizcilik sahibi Uğur Menemencioğlu'ndan rüşvet almış ve Kahveci bunu teyp kaydı ile belgelemiştir (Cumhuriyet, 1985). Hem de partisinin lideri Özal'ın olayın medya ve kamuoyuna yansıtılmaması konusundaki çabasına rağmen Kahveci meselenin açığa çıkarılmasından vazgeçmemiştir (Donat, 1989: 175). Özdağlar Kahveci'nin kendisine karşı bir komplo kurduğunu ve iddiaların doğru olmadığını ileri sürse de, komplonun sebebine dair bir ifade kullanmamıştır (Cumhuriyet, 1985).

Olayın gelişimine baktığımızda Menemencioğlu'nun ihaleler ve çeşitli sorunlar sebebiyle Özdağlar ile temasa geçtiğini, Özdağlar sorunların çözümü için rüşvet talebinde bulunduğunu ve bunun üzerine Menemencioğlu Başbakanlık başdanışmanı Adnan Kahveci'yi durumdan haberdar ettiğini görmekteyiz. Meselenin Özal'a da aktarılmasından sonra, Özal'ın delil gerektiği yönündeki talebi ile Kahveci, kendi kullandığı cep teybini Menemencioğlu'na vermiş, rüşvet pazarlığı, paranın teslimi gibi olaylar bu şekilde ispatlanmıştır. Kahveci'nin bu tavrı devlet bakanını dinleme yetkisi olmadığı gerekçesi ile eleştirilse de (Cumhuriyet, 1985), Kahveci meselenin çözümü için bizzat Özal tarafından görevlendirildiğini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 1985). Bu gelişmelerden sonra Özdağlar 16 Mayıs 1985 tarihli Meclis oturumunda 311 oyla alınan kararla Yüce Divan'a sevk edilmiş, uzun bir yargılama sürecinin sonunda ise, 30 bin lira para cezası ve iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

Kahveci'nin söz konusu tavrı siyasette şeffaflık ve temizlik vurgusunun kuşkusuz bir yansımasını göstermektedir. Halkın parasının gasp edilmesinin önüne geçmeye çalıştığı gibi, siyasi etik bağlamına mutlak bir şekilde bir örnek teşkil edecek şekilde, siyasi temsil gücüne sahip olanların makamlarını kullanarak, bunları şahsi rant elde etme aracına dönüştürmesine karşı çıkmış ve buna engel olmuştur. Toplumsal ahlak olarak siyasetin, kişisel çıkarlar hizmetine sunulması etik dışı bir durum olarak kabul edilmiş ve Kahveci bu olayla siyasi etiğin kendi siyaset anlayışının mütemmim cüzü olduğunu göstermiştir.

Kahveci'nin etik siyaset anlayışının net bir şekilde yansımasını gördüğümüz bir diğer olay da "kıyak emeklilik" olarak bilinen yasaya karşı çıkması ve iptalini sağlamasıdır. "Kıyak emeklilik" dönemin vekillerince teklif edilen ve 33 yaşına gelen bir vekilin emekli olup, en üst seviyeden emekli maaşı almasına imkân tanıyan bir düzenlemedir. Çölaşan'ın aktardığına göre yasa ile milletvekillerinin eline net 5 milyon 347 bin lira geçerken yasa ile birlikte emekli maaşı olarak da 1 milyon 644 bin lira geçmesiyle kazançlarının 6 milyon 800 bin liraya denk düşmesi söz konusudur (Çölaşan, 1990). Kahveci bu yasaya ilk tepkisini söz konusu düzenleme ile kendisine de verilen parayı almamakla göstermiştir. SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı'nın durumlarının kötü olduğu ve sosyal güvenlik sisteminin açık verdiği noktada milletvekillerinin kendilerine ayrıcalıklı bir konum tesis etmesine muhalefet etmiş, alınacak paranın da helal olmayacağını iddia etmiştir (Hürriyet, 1990). Maliye Bakanlığı yaptığı sırada bu bağlamda hem davalı hem de davacı olmuştur (Tercüman, 1990).

Anayasa Mahkemesi yasayı iptal etmişken, Emekli Sandığı'nın milletvekillerine ödeme yapmaya devam etmesi üzerine Ankara Üçüncü İdare Mahkemesi'ne dava açmış, bu dava ile "kıyak emeklilik" yasasıyla yapılan ödemelerin iptalini sağlamıştır. Halkın hakkını koruduğunu ileri süren Kahveci (Hürriyet, 1990), 362 milletvekiline ödenen aylık 977 milyon civarındaki paranın ödenmemesi ile hazineye yaklaşık

11 milyar liralık tutarının kasasında kalacağını ifade etmiştir (Hürriyet, 1990). Özdağlar'ın oylaması sırasında belge olmasına karşın tüm vekillerin yargılama süreci için kabul oyu vermemesi gibi, "kıyak emekliliğin" iptal edilmesi de Kahveci'ye milletvekilleri tarafından yoğun bir tepkinin doğmasına da yol açmıştır. Milletvekillerinin avantajlığına iptal ile dur diyen Kahveci, yasama makamının şahsi çıkarlar merkezine dönüştürülmesine ve siyasi etikten uzak bir konuma gelmesine de yine müsaade etmeyerek siyasal etik davranışlarına bir başka örnek daha katmıştır (Ilıcak, 1990).

5. Sonuç

Antik Yunan düşünürlerine kadar götürülebilecek bir geçmişle ifade edebileceğimiz siyasette etik tartışmaları, modernleşme ile sistem dışına çıkarılma ya da etkisinin azaltılması durumuyla karşılaşmışsa da, siyasetin toplumsal vasatı tesis etme noktasında daha iyi ve adil bir yaklaşıma sahip olması, etik unsurların siyaset sahnesinde yer almaya devam etmesinin sebebinin oluşturmaktadır. Çok temel bir yaklaşımla siyasette etik, yapılması gereken politik davranışları gösterdiği gibi, aynı zamanda sakınılması gereken uygulamalara da işaret eder. Fakat özünde siyasi etik, toplum adına yapılan bir faaliyet olarak siyasetin doğruluğunun nasıl olacağına dair bir kılavuz işlev gördüğü söylenebilir. Bu halde siyasi etik, kamu makamlarına sahip olanların yani muktedirlerin, güçlerini toplumsal iyilik ve gelişim için kullanmaları ve şahsi çıkarlarının konumları yoluyla tesisinin engellenebilmesini ifade etmektedir.

Adnan Kahveci, Türk siyasi tarihinde iz bırakan bir siyasetçi olarak görülmektedir. Bir fikir ve proje adamı olarak, çalışkanlık ve mucitliği ile anılır olmuş, sergilediği alçakgönüllü tavırlar ve makamlara önem vermeyişi onun müstesna konuma ulaşmasında önemli ilkeleri oluşturmuştur. Karakterinin devamı olarak okunabilecek hasletlerinden birisi de halktan kopuk olmayışıdır. Meclis dışında en çok görülen yüzlerden biri olan Kahveci'nin, geldiği makamlara onu halkın getirdiğini unutmayan söylemleri siyasi hayatında azımsanamayacak bir yekûnu oluşturur. Halkla sürekli iletişim halinde olan Kahveci'nin vefatına sebep olan trafik kazası da, bir hafta sonu seçim bölgesine gerçekleştirdiği ziyaretlerinden birisi sırasında gerçekleşmiştir.

Adnan Kahveci siyasi yozlaşma kavramının halkta belirli bir karşılığının olduğu noktada "yemeyen" bir siyasetçi olarak bilinmektedir. Siyasal gelişimin ekonomik gelişmeyle birlikte sağlanabileceğini düşünen Kahveci, bunun da ancak şeffaflık ve dürüstlük ilkelerinin siyasetin merkezine oturması ile mümkün olabileceğini ifade eder. Temiz bir siyaset anlayışının uzantısı olarak okunabilecek bu duruş, halkın kaynaklarının ancak yine halk için kullanılması ve siyasetçilerin kendi şahsi menfaatleri için bu yetkilere başvurmaması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Türk siyasetinde bir bakanın rüşvet aldığı ispat eden ilk kişi Adnan Kahveci'dir. Kıyak emeklilik yasının iptali ve o süreçte sergilemiş olduğu tavır, Kahveci'nin siyasi etik anlayışına ne derece uygun davrandığını gösteren örnekler olmuştur. KİT'lerin halkın kaynakları ile kurulmuş olmalarına karşın, halka yarar sağlamaktansa popülist politikalar ile siyasetçilerin makamlarını korumak üzere kullandıkları bir araç haline dönmeleri de Kahveci'nin en çok ayak dirediği bir durum olarak siyasi etik anlayışının diğer bir örneğini oluşturmaktadır.

Siyasi etik toplumun merkeze alınması ve onun iyiliğinin yine ona dayanarak tesis edilmesi olarak anlaşıldığında da Kahveci'nin siyasi anlayışında etik kodları görmek mümkündür. Toplum tabanlı gelişme modeli, yasama organının jakoben bir anlayışla bir zümre ya da çıkar grubunu kayıran uygulamalardan uzak olması, siyasi partilerin asıl gönlünü alması gerekenin halkın bizatihi kendisi olduğu, lider sultanının demokratik gelişimin önündeki engellerden birini oluşturması, liste modeli yerine tercihli oy sistemi gibi unsurlara yönelik vurgusu yine siyasi etik anlayışın uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Nitekim halkına duyduğu ve etik siyasetin devamlılığı bağlamında görülecek şekilde tercihli oy uygulamasının geçerli olduğu seçimde rekor oyla bir teveccühe mazhar olmuştur.

Kahveci'nin vergi konusunda halka duyduğu güven ve adaletsizliklerin ortadan kaldırılarak daha iyi bir vergi düzeni kurulması çabası da yine siyasi etik yaklaşımının paralelindeki davranışlardır. Yazar kasa, vergi iadesi gibi uygulamaların yanında, halkın istediği zaman her türlü bilgiye ulaşabilmesi için

devletin kapısını açması ile her koşulda eğitime verdiği önem öne çıkan uygulamaları olarak ifade edilebilir. Yine halkın ihtiyaçlarına karşı bilinçli olduğunu görmemize imkân tanıyan bir diğer faaliyeti de toplu konut fikridir.

Yalnızca “bakan” değil aynı zamanda “gören” de bir siyasetçi olarak anılan Kahveci’nin etik siyaset anlayışı ile uyumlu olduğunu gördüğümüz en önemli özelliği, şeffaflık, dürüstlük ve rüşvet ile hak olmayanın ele geçirilmesine karşı giriştiği mücadeledir. Cenaze törenine 20 bin kişilik bir katılımın sağlanmış olması, halkın sevgisini kazandığının en bariz göstergelerinden birini oluşturmuştur. Son kertede Adnan Kahveci sahip olduğu siyasi anlayış ve uygulamaları merkezinde, Türk siyasetinde etik bir siyasetçi olarak görülmektedir.

Kaynaklar

- Arslan, A. (1999), *İslam, Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Ayşe Teyze Vergi Müfettişi. (1990. 21 Haziran). *Hürriyet*.
- Avni Özgürel (kişisel iletişim, 15.11.2008).
- Bailey, K. S. (1964), Ethics and the Public Service, *Public Administration Review*, 24(4), 329-343.
- Bakandan Vergi Reformları. (1990. 21 Eylül). *Tercüman*.
- Barry, N. (2004), *Modern Siyaset Teorisi*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Başdanışman Bakanı Dinletti. (1985. 12 Ocak). *Cumhuriyet*.
- Bayram, A. K. (2009), Modernlik ve Sosyal Bilimler: Bilgi, İktidar, Etik ve Toplum, *Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 1-26.
- Bilge, M. (2012), Gelenekselden Moderne Etik ve Siyaset, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 97-108.
- Bilgin Güner (kişisel iletişim, 30.12.2008).
- Bir Zamanın Birincileri Adnan Kahveci (2017), 1 Aralık 2023 tarihinde Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=SY1C4GLO5aU> sitesinden alınmıştır.
- Bishop, P, Connors, C. (2003), *Management, Organisation, and Ethics in the Public Sector*, London: Routledge.
- Boratav, K. (1991), *1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çetin, H. (2007), *Cumhur ve Başkanı*, Ankara: Orion Yayınevi.
- Çölaşan, E. (1984), Özal’ın Sağ Kolundan İtiraz, 14 Ekim, *Milliyet*.
- Çölaşan, E. (1990), Biraz Vicdan Sahibi Olun, 20 Ocak, *Hürriyet*.
- Dâver, B.(1968), *Siyasal Bilime Giriş*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Duverger, M. (1995), *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Donat, Y. (1989), *Özallı Yıllar*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Güleç, C. (2004), *Politik Psikoloji Penceresinden Siyaset Ahlakı, Kimlik ve Laiklik*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Gümrüklerde Sıkı Denetim. (1990. 23 Temmuz). *Tercüman*.
- Görev Özal’dan. (1985. 10 Ocak). *Cumhuriyet*.
- Halkın hakkını savunmak esastır. (1990. 12 Haziran). *Hürriyet*.
- Halkın hakkını savunmak esastır. (1990. 12 Haziran). *Hürriyet*.
- Hart, H.L.A. (2000), *Hukuk Özgürlük ve Ahlâk*, Ankara: Dost Kitabevi.

- Helal değil. (1990. 20 Ekim). *Hürriyet*.
- Hem davalı hem davacı. (1990. 31 Mart). *Tercüman*.
- Heywood, A. (2002), *Siyaset*, Ankara: Felix Kitap.
- İlıcak, N. (1990). Kahveci'ye Alkış, 12 Haziran, *Tercüman*.
- İpekeşen, E. (1986), Mesai Saatleri Yetmiyor, 18 Mayıs, *Haftasonu*.
- İşte Rüşvetin Belgesi. (1985, 1 Haziran). *Cumhuriyet*.
- Kahveci Cimridir. (1990, 31 Mart). *Hürriyet*.
- Kapani, M. (2018), *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- KİT'lerde Torpile Son. (1990, 11 Mayıs). *Tercüman*.
- KİT'lerin karı 1 Trilyonu Aştı. (1989. 22 Ocak). *Hürriyet*.
- KİT'ler kötü örnek. (1990. 25 Haziran). *Sabah*.
- Machiavelli, N. (2004), *Prens*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Murat Bırsel (kişisel iletişim, 18.10.2008).
- Özbey, M. (2009), *Siyasilere ve Medyaya Neden Güvenilmez*, 5 Aralık 2023 tarihinde Haberx: <http://www.haberx.com/w/5120/siyasetcilere-ve-medyaya-neden-guvenil.htm.2009>. adresinden alındı.
- Özdağlar: Komplo. (1985. 9 Ocak). *Cumhuriyet*.
- Rawls, J. (1971), *A Theory of Justice: Original Edition*, Cambridge: Harvard University Press.
- Recan, A. (1995), *Adnan Kahveci: Sorunlar ve Çözümler*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Rüşvetin Kaydı. (1985. 6 Ocak). *Cumhuriyet*.
- Schaar, H. J. (1989), *Legitimacy in the Modern State*, New Brunswick, Transaction Publishers.
- Sarıbay, A. Y. (1998), Politik Teori, Modernite ve Etik, *Doğu Batı*, 4, 55-60.
- Sarıbay, A. Y. (2001), Özal'ın Toplumunu, Toplumun Özal'ı, İhsan Sezal ve İhsan Dağı (Der.), *Kim Bu Özal: Siyaset, İktisat, Zihniyet*, 145-168, İstanbul: Boyut Kitapları.
- Sekman, M. (2005), *Her Şey Seninle Başlar*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- SHP halka değil blok satışa karşı. (1990. 6 Nisan). *Cumhuriyet*.
- Şok İddia. (1990, 2 Temmuz). *Tercüman*.
- Taşar, M. O. (2006), Siyasi Yozlaşma Kavramı ve Kamu Ekonomisi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 347-368.
- Taylor, C. (1995), *Modernliğin Sıkıntıları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tigrel'den Kahveci'den, Tenceden. (1989, 13 Mart). *Tercüman*.
- Toplum Esaslı Ekonomik Model Ne. (1990. 31 Mayıs). *Tercüman*.
- Toplumsal Katkı Amaçlanıyor. (1988. 2 Temmuz). *Tercüman*.
- Touraine, A. (2000), *Modernliğin Eleştirisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuncer, E. (2003), *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler: 1877-2002*, Ankara: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) Yayınları.

Vahit Erdem (kişisel iletişim, 28.12.2008).

Vergi kaçırmaya son. (1990. 12 Eylül). *Tercüman*.

Yüksel, C. (2011), Ülkemizde ve Dünyada Siyasette Etik Değerler," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 69(1-2), 617-633.

Yılmaz, N. (2022), Siyasi Etiğin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme, *TÜRKİZ*, 13(61), 13-29.

11 Milyar lira Hazineye kaldı. (1990. 13 Haziran). *Hürriyet*.